

הכובע הלבן – חשיבה ניטרלית (חיפוש המידע העובדתי)

אסוציאציה: נייר לבן (מידע נקי, ניטרלי)

הכובע הלבן עונה על השאלות:

- איזה מידע יש בידנו?
- איזה מידע דרוש לנו, אך חסר?
- איך משיגים את המידע הדרוש לנו?

חבישת הכובע הלבן ממקדת אותנו במידע הקיים (עובדות, מספרים, סטטיסטיקות, מקובלות או הערכות מבוססות, ידע עצמי מנסיון ועוד). המידע מובא ללא כל פרשנות או שיפוטיות ובאופן אובייקטיבי. מדובר כאן במידע שאינו נתון לויכוח, ביקורת או להעלאת הצעות, אך חשוב להגדיר בדיוק את סוג המידע ומקורו, למשל: "על פי הנתונים בטבלה..." או "לפי נסיוני...".
כיצד משיגים את המידע הדרוש לנו? באמצעות חיפוש במקורות מידע מגוונים, באמצעות שאלות נכונות והקשבה לתשובות עמיתים, באמצעות מחקר, באמצעות סקר.

מתי משתמשים בו?

כשזקוקים למידע - אנו זקוקים לו לצורך מתן מענה לשאלה, בחירת ההסבר הנכון, הערכת רעיון, פתרון בעיה, קבלת החלטה וכד'.

הכובע האדום – חשיבה רגשית (חיבור לרגשות ולאינטואיציה).

אסוציאציה: אש וחום, או לב (רגש, תחושה פנימית)

הכובע האדום עונה על השאלות:

- מה אני מרגיש בקשר לעניין כרגע?
- מהי "תחושת הבטן" שלי? האינטואיציות שלי?

חבישת הכובע האדום ממקדת אותנו ברגשות, בתחושות ובאינטואיציה שלנו. היא נותנת לנו לגיטימציה לבטא את רגשותינו ולכלול אותם בחשיבה, באופן מודע. חשיבה זו אינה פוסלת רגשות וגם אינה מחייבת הנמקה או הצדקתה של רגשותינו. הרגשות הן חלק חשוב של החשיבה. הן בעלות ערך כל עוד מסווגים אותן ככאלו.

מתי משתמשים בו?

כאשר יש לנו נסיון בנושא, או חיבור אישי. בשיחה רצינית, אנשים אינם אמורים להציג את רגשותיהם אלא להתייחס למידע הניטרלי, אך מסתבר שהנטייה הטבעית שלנו היא קודם להוציא את הרגשות ולהתייחס באופן רגשי לרעיון או הבעיה הנידונים, למשל: "תחושת הבטן שלי היא שזה לא יצליח", "אינני אוהב את הדרך שבה זה נעשה". הכובע האדום נותן לגיטימציה לשלב בשיחה רצינית "איתותים" רגשיים, שלעיתים מבוססים על שנים רבות של נסיון בשטח ועשויים להיות בעלי ערך רב. כמובן שבאותה מידה הם עלולים להטעות!

הכובע השחור- חשיבה ביקורתית (חיפוש החסרונות והבעיות)

אסוציאציה: גלימת השופט (שיפוט, צדק, זהירות)

הכובע השחור עונה על השאלות:

- האם זה נכון?
- האם זה מתאים?
- האם זה יצליח?
- מהן הסכנות, הקשיים הבעיות שיש לקחת בחשבון?

חבישת הכובע השחור מכוונת אותנו לחשוב באופן ביקורתי (שלילי) ולהפעיל את ההגיון כדי להצביע על חסרונות, נקודות תורפה, השלכות שליליות, או סכנות הכרוכות ברעיון או תכנית מסוימת. השימוש בכובע חשוב מאד, הוא נועד כדי להפעיל שיפוט ביקורתי ולמנוע מאיתנו לעשות שגיאות ולפעול בפזיזות.

מתי משתמשים בו?

כשרוצים לקטול רעיון, לנמק מדוע לא כדאי לקבל הצעה מסוימת, או לשכנע מדוע תכנית מסוימת אינה כדאית, למשל: "החוק לא מאפשר לעשות זאת", "כוח האדם לא מספיק לייצר..". זהו הכובע שמשתמשים בו הכי הרבה, והוא ככל הנראה גם היעיל ביותר. יחד עם זאת, יש להימנע משימוש יתר בכובע השחור כי הוא עלול לקטול רעיונות יצירתיים עוד לפני שהם עלו ובכך לחסום את הדרך להגיע לפתרון המיטבי.

הכובע הצהוב- חשיבה חיובית (חיפוש היתרונות והתועלת)

אסוציאציה: אור השמש (תקווה, אופטימיות)

הכובע הצהוב עונה על השאלות:

- מה היתרונות?
- מה התועלת שתצמח מזה?
- מדוע זה יצליח?

חבישת הכובע הצהוב מכוונת אותנו לחשיבה חיובית, לחיפוש היתרונות, התועלת שניתן להפיק מהענין, ההצלחות וההשלכות החיוביות. זוהי חשיבה המסייעת לנו להביט קדימה בציפייה לצמיחה והגשמה או להביט אחורה כדי להיזכר בחוויות החיוביות.

השימוש בחשיבה חיובית לצורך הערכה, אינו סתמי אלא מחייב הנמקה וביסוס של ההערכה, תוך שימוש בהגיון.

מתי משתמשים בו?

כאשר רוצים לבחון את תרומת הרעיון, או את ההיתכנות של פתרון: האם וכדאי לקבל את הרעיון? האם כדאי לבצע זאת? למשל: "השימוש באנרגית השמש ייתן לפרויקט תו תקן ירוק" "המנהל יאהב את הרעיון". כל רעיון יצירתי ראוי למעט חשיבה של הכובע הצהוב.

החשיבה החיובית אינה טבעית כמו חשיבת הכובע השחור, היא דורשת לעיתים מאמץ מכוון, מה עוד שיתרונות אינם תמיד גלויים לעין וצריך להשקיע מאמץ כדי לחפשם.

הכובע הירוק - כובע היצירתיות (חיפוש רעיונות ופתרונות)

אסוציאציה: עשב, עץ (צמיחה, חיוניות, פריצה לכל הצדדים)

הכובע הירוק עונה על השאלות:

- מה עוד? (רעיון, היבט, הצעה, הסבר, פתרון, מסקנה)
- אילו אלטרנטיבות ניתן להציע?
- האם קיימים כיווני חשיבה שלא העלינו?

חבישת הכובע הירוק מכוונת אותנו לחשיבה יצירתית ופעילה, בשני כיוונים:

- א. חשיבה בונה: "להזיז" דברים, לגרום למשהו שיקרה. "האם ניתן לעשות זאת בדרך שונה?"
 - ב. הצעת כיוון חדש: להגות רעיונות, חלופות, פתרונות, המצאות חדשות. הדגשת החידוש! למשל, "האם תוכל למצוא לכך הסבר אחר?" "אנו זקוקים כאן למספר רעיונות חדשים"
- חשיבה יצירתית לא צריכה להיות הגיונית, היא יכולה להיות בקפיצות, לנבוע מגירויים אקראיים, לבוא מכיוון בלתי צפוי, להתעלם מאילוצים. שלושה כללים חשובים לזכור כשחובשים כובע ירוק:
- לא לפחד מביקורת.
 - לשאול תמיד "מה עוד?"
 - לנסות להגיע מעבר לידע הקיים
- הכובע הירוק מאפשר לדרוש מאמץ יצירתי מכוון, לפנות זמן ומקום לחשיבה יצירתית, לגרות ולאתגר את החשיבה, לערער את המובן מאליו.

מתי משתמשים בו?

הכובע הירוק שימושי ביותר כאשר מחפשים הסבר לתופעה, פתרון לבעיה מעבר לפתרונות הקיימים, או כשהדיון תקוע כי נדמה שאין עוד רעיונות, כשצריך קצת פרובוקציה כדי להניע את הדיון הלאה. הוא שימושי גם בתהליכי חקירה. באמצעות הכובע הירוק ניתן להציע גם רעיונות נסיוניים, שאין לנו מושג אם יצליחו.

הכובע הכחול- חשיבה על חשיבה (בדיקת תהליך החשיבה)

אסוציאציה: שמיים (מבט-על, שליטה)

הכובע הכחול עונה על השאלות:

לצורך ניתוח מצב ותכנון:

- מה המטרה?
- למה הגענו? היכן אנו עומדים? מה אנו מנסים לעשות כעת?
- מה תכנית החשיבה מכאן והלאה? מה הצעד הבא? איזה כובע נפעיל עכשיו?

לצורך סיכום ורפלקציה

- מה אפיין את החשיבה שלנו?
- האם היא היתה יעילה?
- מה היו ההצלחות בחשיבה? איך נצמיח הצלחות נוספות?
- מה היו הקשיים? כיצד ניתן מענה לקשיים אלו?

חבישת הכובע הכחול מכוונת אותנו לחשיבה על החשיבה, באופן מודע – להפעיל ביקורת על תהליכי החשיבה, להיות בשליטה על תהליך החשיבה, לקבוע את השאלות שיעוררו את החשיבה להמשך. חשיבה מסוג זה חיונית כדי להביא לתהליך חשיבה פורה.

הכובע הכחול שונה מיתר הכובעים בכך שהוא ממוקד בחשיבה עצמה, והיתר- בנושא החשיבה. ניתן לראות אותו כ"מנצח" של "תזמורת הכובעים": הוא מנתח את יעילות השימוש בכובעים, מזהה צורך בשימוש בכובע אחר, מזמן אותו לחשיבה, קובע את סדר השימוש בכובעים כלומר את תכנית החשיבה.

מתי משתמשים בו?

בכובע הכחול משתמש בדר"כ יושב הראש של הדיון או מארגן הישיבה, אך גם המשתתפים האחרים רשאים להיעזר בו ולהעלות הצעות לשיפור או יעול החשיבה.

הכובע הכחול מתפקד כ"נווט החשיבה" של הקבוצה: הוא מתבונן, מברר, ממקד, מגדיר מטרה, מנסח שאלות, מזהה סטייה ממסלול החשיבה, מחזיר למסלול

החשיבה, מבקר, מזהה צורך בחשיבה אחרת, מזמן את השימוש בכובע הדרוש,
עוצר דיון לצורך בירור, עורך סיכומי ביניים ועורך סיכום סופי.